

IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH SHAROITIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING IJTIMOYIY IQTISODIY RIVOJLANISHI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11355923>

Karimova Nasiba Mo'minovna

Osiyo xalqaro universiteti

70310102-Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) mutaxassisligi

MM4-IQT-22 guruh magistranti

Iqtisodiyotni erkinlashtirish siyosati kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu jarayon iqtisodiyotning turli sohalarida raqobatbardoshlikni oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va innovatsion rivojlanishni tezlashtiradi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning asosiy tushunchalari va ularning iqtisodiyotni erkinlashtirishdagi roli haqida ma'lumot beramiz.

Kichik biznes iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, kichik hajmdagi kompaniyalar, korxonalar yoki tadbirkorlik sub'ektlarini o'z ichiga oladi. Kichik biznesning asosiy xususiyatlariga quyidagilar kiradi.

- Kichik hajm.
- Moslashuvchanlik.
- Innovatsionlik.
- Mahalliy bozor.

Ishchi soni, yillik daromad yoki aktivlarning hajmi jihatidan kichikroq bo'ladi. Bozor sharoitlariga tez moslasha olish qobiliyati va yangi mahsulotlar va xizmatlarni tez va samarali ishlab chiqish imkoniyati asosiy xususiyatlar bo'lib hisoblanadi. Ko'pincha mahalliy bozorda faoliyat yuritadi va mahalliy talablarni qondiradi.

Xususiy tadbirkorlik. Xususiy tadbirkorlik shaxsiy tashabbus va kapital asosida tashkil etilgan iqtisodiy faoliyatdir. Xususiy tadbirkorlikning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat. Erkin tashabbus. Tadbirkorlar o'z bizneslarini tashkil etishda erkin bo'ladilar. Mulkiy huquqlar. Tadbirkorlar o'z mulklarini boshqarish va foydalanish huquqiga ega. Mas'uliyat. Tadbirkorlar o'z faoliyatlari natijasida yuzaga keladigan moliyaviy va boshqa mas'uliyatlarni to'liq zimmasiga oladilar. Innovatsiya va rivojlanish. Yangi g'oyalar, mahsulotlar va xizmatlarni yaratish va rivojlantirishga intilishi mumkin. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning roli yuqori bo'ladi. Bozor raqobatbardoshligini oshirish. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik raqobat muhitini yaratadi, bu esa bozor iqtisodiyotining samaradorligini oshiradi. Raqobat bozor ishtirokchilarini samaradorlik va innovatsiyalarga intilishga undaydi.

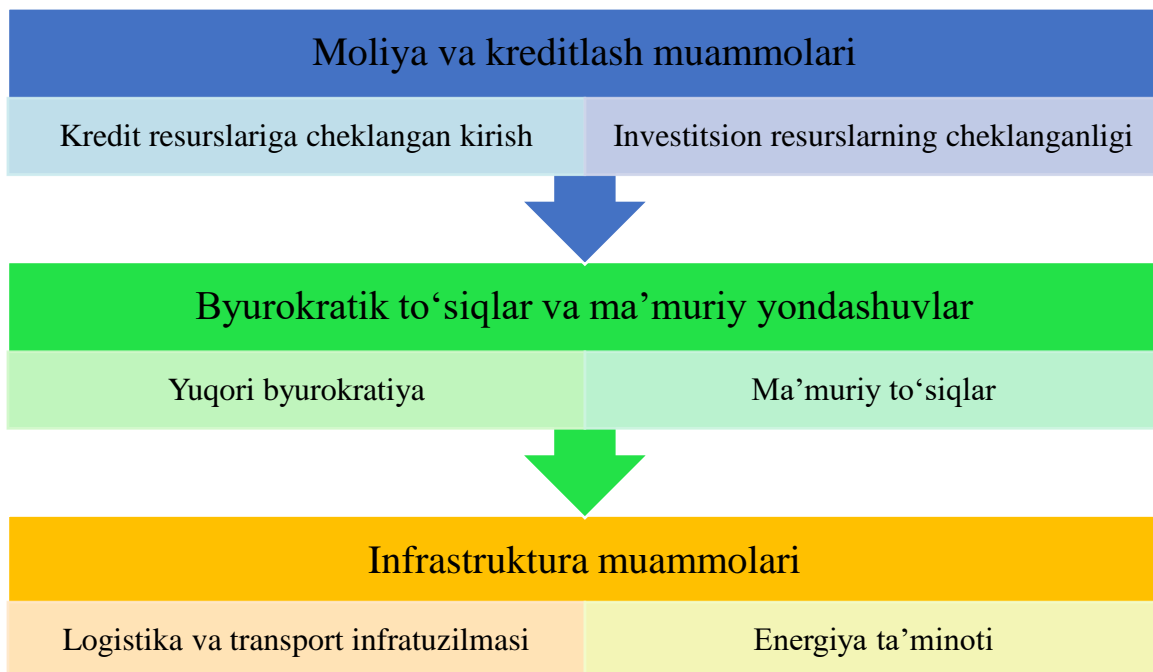
Ish o'rinlarini yaratish. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yangi ish o'rinlarini yaratadi, bu esa ishsizlik darajasini kamaytiradi va aholi daromadlarini oshiradi. Ular ko'pincha yangi texnologiyalarni joriy qilish va yangi ish o'rinlari yaratishda etakchi rol

o'ynaydi. Innovatsion faoliyat. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlar innovatsion mahsulotlar va xizmatlarni yaratishda faol ishtirok etadilar. Ular bozor talablariga tez va samarali javob bera oladilar, bu esa umumiy iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlik. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ular turli ijtimoiy qatlamlar uchun iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi va iqtisodiy farovonlikni oshiradi.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy rivojlanishning muhim omillari hisoblanadi. Ular iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda katta hissa qo'shadi. Shu sababli, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlarni yanada kengaytirish zarur.

Mamlakatimiz iqtisodiyotini erkinlashtirish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning bir qator muammolari tadqiqot jarayonida tahlil qilindi. Iqtisodiyotni erkinlashtirish siyosati doirasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish O'zbekistonda muhim vazifalardan biri hisoblanadi. 2020-2024 yillarda ushbu yo'nalishda qator yutuqlar va rivojlanishlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, hanuzgacha bir qator muammolar mavjud. Ushbu muammolarni aniqlash va ularga echim topish orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yanada rivojlanishini ta'minlash mumkin.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yanada rivojlanishiga to'siq bo'luvchi muammolar

Bunday muammolarga quyidagilar kiradi.

1. Moliya va kreditlash muammolari.

Kredit resurslariga cheklangan kirish. Kichik biznes sub'ektlari uchun kredit olish qiyin va qimmat bo'lishi mumkin. Banklarning kredit siyosati ko'pincha katta kafolat va yuqori

foiz stavkalarini talab qiladi. Investitsion resurslarning cheklanganligi. Kichik biznes uchun investitsiya kiritish imkoniyatlari cheklangan bo'lib, bu ularning rivojlanishini sekinlashtiradi.

2. Byurokratik to'siqlar va ma'muriy yondashuvlar.

Yuqori byurokratiya. Ruxsatnomalar olish, litsenziyalar rasmiylashtirish va soliq tizimi bilan bog'liq muammolar kichik biznes sub'ektlarining faoliyatini murakkablashtiradi. Ma'muriy to'siqlar. Turli davlat idoralarining talablari va hujjat topshirish jarayonlari ko'pincha ortiqcha vaqt va mablag' talab qiladi.

3. Infrastruktura muammolari.

Logistika va transport infratuzilmasi. Kichik biznes sub'ektlarining mahsulotlarini bozorga yetkazishda logistika va transport infratuzilmasining yetishmovchiligi muammolarni keltirib chiqaradi. Energiya ta'minoti. Energiya resurslariga kirishdagi cheklovlar va yuqori narxlar kichik biznesning samarali faoliyatini cheklaydi.

4. Kadrlar masalasi.

Malakali kadrlarning yetishmasligi. Kichik biznes uchun zarur bo'lgan malakali kadrlarni topish qiyin bo'lib, bu ishlab chiqarish jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Kadrlarni o'qitish va qayta tayyorlash: Mavjud ta'lim tizimi kichik biznesning ehtiyojlariga to'liq javob bera olmaydi, kadrlarni o'qitish va qayta tayyorlash masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

5. Huquqiy va tartibga solish masalalari.

Huquqiy kafolatlarning yetarli emasligi. Xususiy mulk huquqini himoya qilishda huquqiy kafolatlar yetarli emas, bu esa investorlar va tadbirkorlar ishonchini pasaytiradi. Soliq tizimi. Soliq tizimining murakkabligi va tez-tez o'zgarib turishi tadbirkorlik sub'ektlari uchun qo'shimcha yuk bo'lib, ularning faoliyatini murakkablashtiradi. 2020-2024 yillarda O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirildi.

Bu jarayonda kamchiliklar bilan bir qatorda yutuqlar ham tadqiqot jarayonida aniqlandi.

Qonunchilik bazasini takomillashtirish. Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish bo'yicha yangi qonunlar va qarorlar qabul qilindi. Kredit resurslariga kirishni yengillashtirish. Banklar tomonidan kichik biznes uchun maxsus kredit dasturlari joriy etildi. Infratuzilmani yaxshilash. Ayrim hududlarda logistika va transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirildi. Byurokratik to'siqlar hanuzgacha mavjud. Hujjatlarni rasmiylashtirish jarayonidagi byurokratik to'siqlar hali ham kichik biznes faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Malakali kadrlarning yetishmasligi davom etmoqda. Kadrlar masalasi hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda, malakali ishchi kuchiga bo'lgan talab yuqori. Energiya resurslarining yetishmovchiligi. Energiya ta'minoti bilan bog'liq muammolar hal qilinmagan.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda qator yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, mavjud muammolarni hal qilish zarur. Moliya va kreditlash, byurokratik to'siqlar, infratuzilma, kadrlar masalasi va huquqiy kafolatlar kabi muammolar kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yanada rivojlanishini ta'minlash uchun yechim topilishi lozim.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ijtimoiy iqtisodiy rivojlanishini takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanishning quyidagi yo'llari tadqiqot jarayonida o'rganildi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston iqtisodiyotini erkinlashtirish sharoitida xorijiy tajribalardan o'rganish va ularni milliy amaliyotga tatbiq etish kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirishda katta imkoniyatlar yaratadi. Xorij tajribasi muvaffaqiyatli tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirishda qator foydali metodlar va yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Ularni o'rganish va milliy sharoitlarga moslashtirish iqtisodiyotni erkinlashtirish jarayonini tezlashtiradi va samaradorligini oshiradi.

Kredit va investitsiyalarni kengaytirish. AQSh va Germaniya tajribalariga asoslanib, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus kredit liniyalari va investitsion fondlar tashkil etish. Bu kreditlarni olishni yengillashtirish va foiz stavkalarini pasaytirishga yordam beradi. Davlat grantlari va subsidiyalar. Yaponiya va Janubiy Koreya tajribalariga asoslanib, innovatsion va startap loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash uchun davlat grantlari va subsidiyalarni joriy etish.

Byurokratik to'siqlarni bartaraf etish. Yagona oyna tizimi. Singapur tajribasiga asoslanib, kichik biznes uchun barcha ruxsatnomalar, litsenziyalar va hujjatlar rasmiylashtirishni bir markazda amalga oshiruvchi "yagona oyna" tizimini joriy etish. Elektron hukumat tizimi. Estoniya tajribasiga asoslanib, davlat xizmatlarini raqamlashtirish va kichik biznes uchun ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish.

Kadrlar masalasini hal qilish. Kasbiy tayyorgarlik dasturlari. Germaniya tajribasiga asoslanib, kasbiy tayyorgarlik va malaka oshirish dasturlarini tashkil etish. Bu dasturlar orqali tadbirkorlik ko'nikmalarini oshirish va malakali kadrlar yetishtirish. Hamkorlik dasturlari. Xorijiy universitetlar va trening markazlari bilan hamkorlikda ta'lim dasturlari va almashinuv dasturlarini joriy etish.

Innovatsion rivojlanish va texnologiyalarni tatbiq etish. Innovatsion markazlar va inkubatorlar: AQSh va Isroil tajribalariga asoslanib, innovatsion markazlar va biznes inkubatorlarni tashkil etish. Bu yerda yangi texnologiyalarni yaratish va rivojlantirish uchun zarur sharoitlar yaratiladi. Texnologik transfer markazlari. Yaponiya tajribasiga asoslanib, xorijiy texnologiyalarni milliy iqtisodiyotga tatbiq etish uchun texnologik transfer markazlarini tashkil etish.

Huquqiy kafolatlar va soliq tizimi. Xususiy mulk huquqini himoya qilish. Buyuk Britaniya va Kanada tajribasiga asoslanib, xususiy mulk huquqini yanada kuchaytirish va tadbirkorlarning huquqiy kafolatlarini oshirish. Soliq imtiyozlari. Irlandiya va Shvetsiya

tajribasiga asoslanib, kichik biznes va startaplar uchun soliq imtiyozlari va yengilliklarini joriy etish. Bu yondashuv yangi tadbirkorlik sub'ektlarini rivojlantirishga ko'mak beradi.

Xorij tajribasidan foydalanish kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish, byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, kadrlar masalasini hal qilish, innovatsion rivojlanish va texnologiyalarni tatbiq etish, huquqiy kafolatlar va soliq tizimini takomillashtirish orqali O'zbekiston iqtisodiyoti uchun muvaffaqiyatli va barqaror rivojlanish yo'lini yaratish mumkin. Shu sababli, xorijiy tajribani o'rganish va milliy sharoitlarga moslashtirish jarayonlarini davom ettirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

3. Navruz-Zoda L. B., Navruz-Zoda Z. B. Developing business skills in the methodology of "Local Travel Agency" //Economics. – 2021. – №. 1. – С. 22-25.

4. Bakhtiyorovna N. Z. L., Bakhtiyorovna N. Z. Z. Improvement of social prestige of entrepreneurial companies in Bukhara region //Academy. – 2020. – №. 3 (54). – С. 37-39.

5. Navruz-zoda B. The "BUSINESS EXCELLENCE" AS A QUALITATIVE MEASURE OF ENTREPRENEURIAL ABILITY //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 18. – №. 18.

6. Bakhtiyorovna N. Z. L., Bakhtiyorovna N. Z. Z. DEVELOPING BUSINESS SKILLS IN THE METHODOLOGY OF "LOCAL TRAVEL AGENCY" //Economics. – 2021. – №. 1 (48). – С. 26-28.

7. Навруззода Б. Н., Навруззода Л. Б. Предпринимательская концепция формирования и развития человеческого капитала //Современная наука. – 2014. – №. 1. – С. 21-25.

8. Навруз-Зода Л. Б., Навруз-Зода З. Б. Повышение социального престижа предпринимательских фирм в Бухарской области //Вопросы науки и образования. – 2020. – №. 11 (95). – С. 21-25.

9. Навруззода Л. УСЛОВИЯ И ЭТАПЫ ПРЕВРАЩЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 44. – №. 44.

10. Farmonovna S. F., Abdukholikovna R. M. UDC: 338.48 (5751) PROSPECTIVE DEVELOPMENT OF WOMEN'S PILAGNIC TOURISM IN UZBEKISTAN //SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY. – С. 265.

11. Firuza S. Key Factors of Economic Competence Development in Students //Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science. – 2021. – Т. 2. – №. 9. – С. 4-9.

12. Саидкулова Ф. Ф. ГЛАВА 11. ФОРМИРОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН //Инновационное развитие науки и образования. – 2021. – С. 133-143.

13. Farmonovna S. F. THE IMPORTANCE OF STUDENTS'ECONOMIC COMPETENCES IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION //INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 48-50.

14. Farmonovna S. F. THE PRACTICAL NECESSITY OF THE KPI SYSTEM IN ANALYZING THE EFFECTIVENESS OF TEACHERS'ACTIVITIES //MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH. – 2023. – T. 2. – №. 22. – C. 237-240.
15. Farmonovna S. F. THE KPI SYSTEM FOR EVALUATING EDUCATIONAL ACTIVITIES AND ITS WORK EFFICIENCY.(IN THE CASE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS) //FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES. – 2023. – T. 2. – №. 18. – C. 47-49.
16. Farmonovna S. F. IMPROVEMENT OF ECONOMIC RELATIONS IN THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – T. 11. – №. 4. – C. 81-83.
17. Farmonovna S. F. LEGAL AND NORMATIVE BASES OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC COMPETENCE IN STUDENTS //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – T. 3. – №. 28. – C. 259-262.
18. Farmonovna S. F. LEGAL AND NORMATIVE BASES OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC COMPETENCE IN STUDENTS //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – T. 3. – №. 28. – C. 259-262.
19. Farmonovna S. F. UNIQUE WAYS OF DEVELOPING ECONOMIC COMPETENCE IN STUDENTS //PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS. – 2023. – T. 2. – №. 19. – C. 13-15.
20. Abduxolikovna R. M. APPLICATION OF MARKETING CONCEPTS AT INDUSTRIAL ENTERPRISES: PROBLEMS AND SOLUTIONS //International Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2024. – T. 12. – №. 3. – C. 924-932.
21. Abduxolikova R. M. ADVANTAGES OF MARKETING STRATEGIES IN ATTRACTING INDIVIDUAL AND CORPORATE CLIENTS //IMRAS. – 2023. – T. 6. – №. 8. – C. 143-148.
22. Rajabova M. ISTE'MOLCHILARNING AFZALLIKLARINI TAHLIL QILISHDA MARKETING TADQIQOTLARI VA XIZMATLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – T. 43. – №. 43.
23. Раджабова М. А., Гафуров Р. ПРАКТИЧЕСКАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА СТРАНЫ //INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. – 2023. – T. 1. – №. 7. – C. 49-52.
24. Abduxoliqovna R. M., Azizbek G. WAYS TO ENSURE THE EMPLOYMENT OF THE POPULATION IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT //THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. – 2023. – T. 1. – №. 8. – C. 54-57.
25. Rajabova M. Khodzhaeva DK INNOVATIVE METHODS FOR ASSESSING THE FINANCIAL CONDITION IN FAMILY ENTERPRISES: Khodzhaeva Dilbar Khurshidovna senior lecturer of the Department of Economics of the Service Industry, BSU hodjaevadilbar@

mail. ru Rajabova Mokhichehra Abduholikovna lecturer of the Department of Economics of the Service Sector, BSU rajabova. mokhichekha@ gmail. ru //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

26. Abduxolikovna R. M. APPLICATION OF MARKETING CONCEPTS AT INDUSTRIAL ENTERPRISES: PROBLEMS AND SOLUTIONS //International Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2024. – Т. 12. – №. 3. – С. 924-932.